

STRATEGII ȘI TEHNICI DE INTERVENȚIE PSIHOLOGICĂ ÎN EDUCAȚIA PENTRU FAMILIE LA VÂRSTA ADOLESCENTĂ

Daniela CAZACU, *doctorandă, lector universitar,*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *Researching of social representation of modern family in Republic of Moldova prove that this representation include a special content, affected by socio-economic conditions from inside the country. Also, we find that adolescence is the most sensitive age, for changes on social representation of family. In this context, we consider cognitive behavioral and rational emotive therapies the most relevant with changing of social representation of family for adolescences.*

O serie de factori extrinseci (devalorizarea căsătoriei și accentul deplasat pe aspectul material în întemeierea familiei, liberalizarea relațiilor sexuale, independența economică) și intrinseci (schimbarea rolurilor în familie, relațiile libertine dintre parteneri, scăderea natalității, scăderea fertilității, creșterea numărului de copii născuți în afara căsătoriei) marchează, la etapa actuală, familia din Republica Moldova [18]. Studiile din domeniu arată, în această ordine de idei, că Moldova este unul din liderii din Europa în privința ratei divorțurilor [15]. Cercetările efectuate în domeniul psihologiei familiei (studiul atitudinilor societății față de familie și căsătorie, dorinței / refuzului tinerilor de a se căsători, de a avea copii, precum și a valorilor acestora) pun în evidență transformarea valorilor, percepțiilor și atitudinilor față de familie ca instituție, reliefând, în același timp, corelația dintre factorii extrinseci și cei intrinseci. Astfel, creșterea ratei șomajului, a numărului de familii marcate de migrație, a nivelului sărăciei, dar și absența politicilor orientate spre progresarea instituției familiei, implică o scădere a nivelului de apreciere a familiei și căsătoriei ca valoare a societății, condiționând și modificarea strategiilor de supraviețuire, a modelelor culturale la care aderă familia și a practicilor cotidiene [12].

Rezultatele obținute în urma investigației reprezentării sociale a familiei contemporane în Republica Moldova [2, 3, 4, 5] ne-au permis să conchidem că ea are un conținut deosebit marcat profund de schimbările socio-economice prin care trece țara. La rândul lor, aceste schimbări conduc la devalorizarea familiei ca celula primară a societății, fapt ce a provocat apariția mai multor forme, tipuri de familie (concubinajul, simulacrele), [14] rata înaltă a divorțurilor, scăderea natalității, creșterea migrației economice ș.a. În contextul dat este vorba despre o reconceptualizare a familiei ca atare, o bulversare, în schimbarea atitudinii, percepției și în final a reprezentării familiei. Apare întrebarea „cum am putea transforma această reprezentare a familiei pentru ca ea să devină una funcțională și nedistorsionată?” Credem că vârsta optimă de lucru cu modificarea reprezentării sociale a familiei este adolescența.

Numită și vârsta „de aur”, adolescența este perioadă a vieții caracterizată prin schimbări profunde la toate dimensiunile. Este vorba despre schimbări, transformări ce favorizează îmbogățirea experienței de viață, cristalizarea și stabilizarea valorilor, idealurilor și a reprezentărilor.

Se cunoaște că procesul de transformare [19] a reprezentării sociale este unul destul de complicat și anevoios. Astfel, devine evident că întreaga desfășurare a transformării reprezentării sociale a familiei la adolescenți poate fi realizată doar în baza unor mecanisme bine puse la punct.

Cercetând literatura de specialitate, am identificat că în psihoterapia de familie există conceptul de *schemă familială* [8] care reprezintă un sistem de convingeri referitoare la funcționarea familiei și care s-a format în urma interacțiunilor repetate dintre membrii sistemului familial. Același autor subliniază că un individ operează cu două astfel de scheme familiale, schema familiei de origine și schema referitoare la funcționarea familiei în general. Ambele influențează felul în care individul gândește, simte sau se comportă în familie (credințe despre cum ar trebui să fie relațiile, cum ar trebui să se poarte soții între ei, de ce apar unele probleme și cum ar trebui rezolvate, ce responsabilități și roluri ar trebui să aibă fiecare membru).

Experiențele și convingerile provenite din familia de origine stau la baza formării schemei în general, precum și la aplicarea acesteia în familia actuală a subiectului. Aceste scheme au o importanță majoră în definirea modalității în care membrii familiei gândesc, rezonează emoțional și interacționează cu ceilalți. Totodată, este evident rolul familiei de origine a fiecărui partener în modelarea schemei familiei curente. Aceste scheme devin subiect al schimbării în funcție de apariția unor evenimente de viață semnificative sau în funcție de rutina zilnică [13, 17].

În aceeași ordine de idei, familia actuală din Republica Moldova se află într-o criză profundă care, la rândul său, este condiționată de factorii socio-economici. Familiile sunt afectate acut de migrația economică, astfel constatăm o slabă coeziune a acestora. Sistemul familial este profund dereglat, adolescenții își au părinții la distanță și nu au de unde învăța un comportament familial corect, adecvat [1]. Rata divorțurilor este una semnificativă. Datele statistice oferite de Biroul Național de Statistică a Moldovei susțin că jumătate din cuplurile din Republica Moldova care se căsătoresc, divorțează în scurt timp. Specialiștii evocă printre principalele cauze ale destrămării familiilor, lipsa de comunicare dintre parteneri și infidelitatea [9]. Schemele familiale despre care ne vorbesc autorii în familiile acestea se realizează fragmentar ca niște crâmpie. La rândul lor, adolescenții își formează reprezentări sociale eronate a familiei, ei nu percep adecvat rolul comunicării în familie, rolul susținerii emoțional-spirituale.

Astfel, în calitate de strategii de lucru cu adolescenții propunem terapiile cognitive comportamentale și rațional emotivă.

Terapia cognitiv comportamentală este compusă dintr-o serie de tehnici și metode care au scopul de a determina pe oameni să-și modifice comportamentul și gândurile distorsionate. Ea pune un accent deosebit pe rolul factorilor cognitivi în înțelegerea și modificarea comportamentului subiecților. La etapa actuală există peste 20 de orientări terapeutice care se consideră cognitive sau cognitiv-comportamentale [8]. Abordarea cognitiv-comportamentală pornește de la ideea că cognițiile, emoțiile și comportamentele membrilor familiei se influențează reciproc în cadrul interacțiunilor familiale. Astfel, o convingere exprimată poate conduce la apariția unor stări emoționale și a unor comportamente care influențează modul de gândire a subiecților [13]. Teoria cognitiv-comportamentală nu susține categoric că toate procesele cognitive sunt cauza tuturor comportamentelor din familie, dar accentuează rolul remarcabil în interrelaționarea cognițiilor, emoțiilor și comportamentelor [11,20]. Scopul ei este de a crea un echilibru dintre cogniții și comportamente. Premisa centrală a terapiei comportamentale este că un comportament este menținut de consecințele sale. Dacă un nou comportament nu oferă consecințe mai plăcute, vechiul comportament va fi rezistent la schimbare [20]. În cadrul terapiei o atenție deosebită i se acordă realizării unor teme pentru acasă, clientului fiind atribuită responsabilitatea schimbării [13].

Terapia rațional-emoțivă susține ca oamenii sunt în aceeași măsură raționali și iraționali, sensibili și insensibili, iar această dualitate este inerentă biologic și se perpetuează în absența învățării unor noi moduri de gândire pozitivă. Promotorul acestei terapii este Albert Ellis [10]. Conducerea către o viață mai rațională și mai productivă constituie scopul terapiei rațional-emoțive. Primind influențele filosofiei stoice, Ellis îl cita adesea pe Epictet: „omul se simte tulburat nu doar de lucruri, ci și de perspectivele pe care acestea le poartă cu ele.” Indivizii se tulbură pe ei înșiși, schimbând dorințele și speranțele în solicitări. Un alt scop al terapiei rațional-emoțive este acordarea de sprijin în procesul de schimbare a obiceiurilor auto-defensive în gândire și comportare. O modalitate de realizare a acesteia o constituie învățarea a ceea ce Ellis a numit „ABC”-ul terapiei rațional-emoțive – „A” semnifică experiența activanta; „B” reprezintă modul de gândire al unei persoane în legătură cu o experiență; „C” reprezintă reacția emoțională la „B”. Terapia rațional-emoțivă încurajează clienții să fie toleranți cu ei înșiși, cu alții și să își atingă obiectivele personale. Aceste scopuri pot fi atinse dacă oamenii învață să gândească rațional pentru a-și schimba comportamentul auto-defensiv și dacă sunt sprijiniți să învețe noi modalități de acționare [21].

Tehnicile și metodele selectate pentru lucru cu adolescenții au fost inspirate din teoriile cognitive-comportamentale și rațional emotivă și adaptate contingentului nostru prin:

- identificarea și schimbarea distorsiunilor cognitive despre familie;

- învățarea unor practici sociale noi care ar favoriza perceperea familiei ca valoare primordială a societății;
- înțelegerea relației dintre gânduri și emoții [17];
- învățarea unor modalități constructive și sănătoase de relaționare;
- acordarea susținerii în procesul de schimbare a deprinderilor auto-defensive în gândire și comportare [10].

Concluzionând putem afirma că:

- Adolescența este perioada ce se caracterizează printr-o mobilitate, instabilitate evidentă a atitudinilor implicate în evenimente, dar și printr-o nuclearizare, individualizare a atitudinilor implicate în nucleul conștiinței a nivelului social și spiritual, este perioada în care are loc cristalizarea conștiinței de sine, a identității vocaționale și debutul independenței. Astfel, ea devine vârsta cea mai prielnică pentru lucru cu modificarea reprezentării sociale a familiei [16, 7, 6].
- Am optat pentru aceste două terapii din motivul că cognitivul, comportamentalul, raționalul cât și emotivul au tangențe directe cu practicile sociale. Tot ceea ce gândim, facem, emanăm, reprezentăm se bazează pe anumite practici – practici sociale. Astfel, metodele și tehnicile inspirate din aceste două terapii s-au dovedit a fi utile și în cazul modificării reprezentării sociale a familiei prin schimbarea practicilor sociale la adolescenți.
- Lucru cu adolescenții a fost axat pe învățarea unor noi strategii cognitiv-comportamentale și rațional-emotive care vor ajuta adolescentul să facă față provocărilor societății contemporane. Lucrul cu sistemul valoric a adolescentului, lucru cu competențele comunicative, cunoașterea diferențelor gender, învățarea strategiilor de diminuare a conflictului, au facilitat modificarea reprezentării sociale a familiei la adolescenți.

Bibliografie:

1. Briceag S., Lazo M., Migrația economică – factor cu impact perturbator asupra structurii familiale. Studiu de caz / Maria Lazo, Silvia Briceag În: *Diminuarea violenței în sistemul educațional: probleme și perspective de soluționare*. P. 236-246 / Coord.: Otilia Stamatini; Col. de red.: Igor Racu [et al.]. – Chișinău [sn], 2012, 416 p.
2. Cazacu D. Reprezentarea socială a familiei:diferențe de gen=The social representation of the family in Moldova: gender differences/ Daniela Cazacu// Psihologie, Pedagogie specială, Asistență socială. – 2016. – Nr 4(45). – P. 63-69.
3. Cazacu D. Reprezentarea socială despre familie – ansamblu de informații, credințe și opinii ale tinerilor din Republica Moldova = The family social representations – a set of informations, beliefs and opinions of young people from the Republic of Moldova / Daniela Cazacu // Psihologie. – 2016. – Nr 1/2. – P. 43-50.
4. Cazacu D. Reprezentări sociale despre familia contemporană în Republica Moldova.// Cazacu Daniela// Tradiție și inovare în cercetarea științifică,ed. a 3-a: Materialele Colloquia Professorum, Bălți 2014. – P. 12-16.
5. Cazacu D. Reprezentări sociale despre familie din Republica Moldova: diferențe la nivelul mediului de proveniență/ Daniela Cazacu// Institutul de Științe ale Educației: istorie, performanțe, personalități: Materialele Conf. șt. Intern. consacrate aniversării a 75 de ani de activitate, Chișinău, 20-21 oct., 2016. – Chișinău 2016. – P. 348-351.
6. Crețu T. Psihologia vârstelor. Iași: Polirom, 2016, pp. 270-310.
7. Cuznețov L. Dimensiunea psihopedagogică a relațiilor adolescenți – părinți. In: Revista de teorie și practică educațională a Centrului Educațional „PRO DIDACTICA”, 2002, Nr .2 (12), pp. 42-46.
8. Dattilio F. M., & Padesky C.A. Cognitive Therapywith couples:Professional Resource Exchange. Sarasota, 1990. 136 p.
9. Dragostea are termen de valabilitate! Disponibil: http://www.publika.md/dragostea-are-termen-de-valabilitate-jumatate-dintre-cuplurile-din-moldova-care-se-casatoresc-divorteaza_2879061.html accesat 27.01.2017.

10. Ellis A. Rational-emotive therapy. In: Corsini R. J. Current psychotherapies. Itasca, IL: Peacock, 1984, pp. 197-238.
11. Epstein J.L. (1988). Homework practices, achievements, and behaviors of elementary school students (Report No. 26). Baltimore, MD: Johns Hopkins University, Center for Research on Elementary and Middle Schools. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 301 322) Disponibil: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/082957359501100104>.
12. Gagauz O. Familia contemporană între tradițional și modern / Olga Gagauz. – Ch.: S. n., 2012 „Tipogr.-Sirius” SRL. – 280 p.
13. Holdevici Irina, Neașcu Valentina. Sisteme de psihoterapie și consiliere psihologică. București: Kullsys, 2008, pp. 47-48, 59-60, 65, 83, 87.
14. Mitrofan I. Ciupercă C. Incursiune în psihosociologia și psihosexologia familiei. București: Press Mihaela, 1998. 389 p.
15. Moldova ocupă locul 3 din Europa după rata divorțurilor Disponibil: <http://diez.md/2013/07/15/moldova-locul-3-in-europa-dupa-rata-divorturilor/> accesat 15.07.16.
16. Munteanu A. Psihologia copilului și a adolescentului. Timișoara: Augusta, 2003. 246 p.
17. Neașcu V., Corduneanu V. Abordarea cognitiv-comportamentală în terapie de cuplu și familie. In: Materialele conferinței internaționale Educație și creativitate pentru o societate bazată pe cunoaștere-psihologie. Ed. a 6-a, București, Universitatea Titu Maiorescu, 2012, pp. 210-212.
18. Papuc, Boris, Bodrug-Lungu, Valentina. Familia în contextul transformărilor contemporane // Analele științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”, Vol. III, 2006; p. 448-451
19. Șleahțișchi M. Reprezentarea socială: între permanență și transformare, In: Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială, 2010, nr. 18, pp. 79-95.
20. Terapia de familie cognitiv-comportamentală Disponibil: (<http://www.mirelazivari.ro/terapia-de-familie-cognitiv-comportamental>) accesat 28.01.2017.
21. Эллис А. Гуманистическая психотерапия: Рационально-эмоциональный подход. СПб: Изд-во Сова; М.: Изд-во ЭКСМО Пресс, 2002. 272 с.